

Fyrtiotalisterna och äldreomsorgen

– massmediala konstruktioner av en ny sorts omsorgstagare

Anders Jönsson och Håkan Jönson

Socialhögskolan, Lunds universitet

Baby boomers and elderly care: expectations in print media about a new kind of care users

The Swedish baby boomer generation – known as the forties generation – has been characterized as youthful and powerful. At present, members of this generation are entering the category of old age and in about ten years they will start reaching ages where the likelihood of encountering elderly care increases significantly. The present study reports on how this expected meeting has been discussed in Swedish newspapers. Data consisted of 481 articles during the period 1995–2012 and was analyzed through qualitative content analysis. Results show that the generation was predicted to become a new type of demanding and self-conscious care users. Claims were backed by descriptions of formative events and typical characteristics that were projected onto a future as care user. Such projections tended to portray care users of present time as passive and submissive, and partly responsible for problems associated with elderly care.

Key words: baby boomers, elderly care, generation, images of ageing, alarmist demography

Redan 1974 förutspådde den amerikanska socialgerontologen Bernice Neugarten (1974) att den politiskt medvetna och konsumtionsinriktade generation som genomlevt sina ungdomsår under 1960-talet i framtiden skulle förändra ålderdomens karaktär och de äldres status. Internationellt har dessa förväntningar knutits till den så kallade baby boom generationen (Gilleard & Higgs 2002; Phillipson, Leach, Mone & Biggs 2008; Hudson & Goneya 2012). I Sverige används den mer avgränsade benämningen fyrtiotalister. I båda fallen avses stora barnkullar som associeras med ungdomlighet och makt (Rasmusson 1985; Phillipson et al. 2008). Under snart ett decennium har medlemmar i fyrtiotalistgenerationen flödat in i kategorin ”de äldre” och med tiden kommer många av dem behöva hjälp från äldreomsorgen.

Syftet med den här artikeln är att undersöka massmediala beskrivningar av det framtida mötet mellan fyrtiotalistgenerationen och äldreomsorgen. Fyrtiotalisterna har som generation tillskrivits egenskaper som inte brukar associeras med äldre omsorgstagare: ungdomlighet, makt och dominans (Rasmusson 1985; Kristoffersson & Lahger 2005). Förväntas generationen behålla eller förlora dessa karaktäristika i framtiden? Är det överhuvudtaget möjligt att kombinera de två kategoriseringarna fyrtiotalist och äldre omsorgstagare? Artikelns teoretiska bidrag består i en problematisering av ålderskategoriseringar och relationer mellan åldrar, där vi menar att åldrandesociologin skulle berikas av en ökad känslighet för en diakron dimension – dvs. en analys som beaktar förväntade förändringar av kategorier över tid. Vår analys visar

att kulturella representationer av kategorier som ”de äldre” och ”äldre omsorgstagare” ofta uttrycker föreställningar om skillnader mellan kategoriernas medlemmar i det förgångna, i samtiden och i framtiden. Ålderskategorier är med andra ord temporalt konstruerade.

Teoretisk ansats

I likhet med forskare som Neugarten och Hagestad (1976) och Närvänen (2009) menar vi att människor har att förhålla sig till föreskrifter och förväntningar omkring livslopp och ålder och samhället kan i den bemärkelsen ses som *aldersordnat*. Samtidigt står livsloppets kategoriseringar under ständig omförhandling och etablerade förväntningar om ålder kan betraktas som diskursiva resurser som aktörer gör bruk av i olika sammanhang (Laz 1998; Holstein & Gubrium 2000; Lövgren 2009). Det finns en reservoar av kända föreställningar och åldersrelaterade positioner, men dessa är inte entydiga och det är möjligt att göra bruk av dem på olika sätt (Öberg 1997; Allen & Wiles 2013).

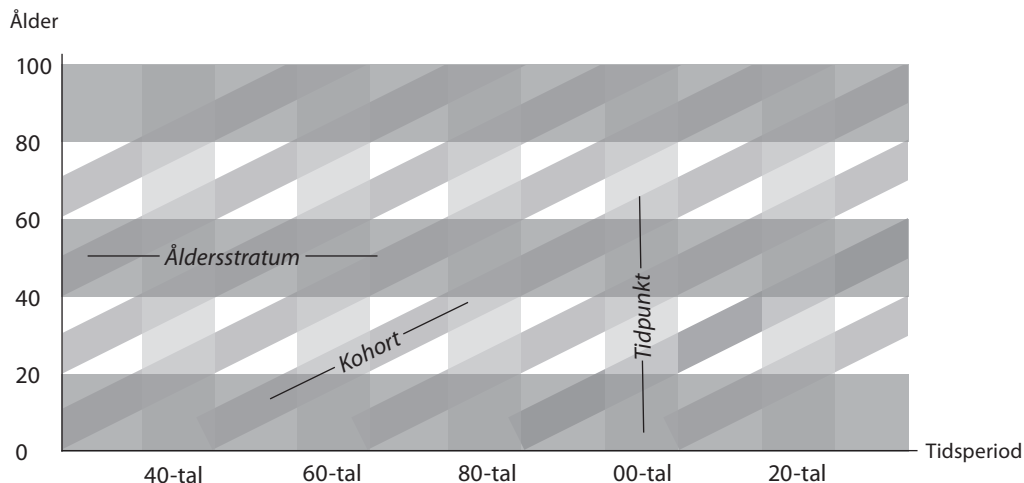
I artikeln diskuterar vi hur kategorier och identiteter som ”äldre”, ”fyrtioalist” och ”omsorgstagare” etableras i det massmediala sammanhanget, med fokus på hur *berättelser* om fyrtioalistgenerationens livslopp och karaktär projiceras på framtiden, på positionen som äldre omsorgstagare. I analysen använder vi en socialkonstruktionistisk version av en sociologisk ansats som har utvecklats för att studera ålder i ett livsloppsperspektiv (Riley 1985; Hockey & James 2003). Vanligen används livsloppsperspektivet för att kontextualisera individers åldrande och relationer mellan olika åldrar (Öberg 1997; Hockey & James 2003). Vår studie handlar om hur föreställningar om en kohorts färd genom livsloppet används för att ge betydelse åt en åldersrelaterad kategorisering – äldre omsorgstagare.

Flera forskare har visat hur samhällelig *aldersordning* kan analyseras med samma verktyg som använts för att förstå samhället som genusordnat (Neugarten & Hagestad 1974; Laz 1998; Biggs 2004; Närvänen 2009; Persson 2010). Samtidigt har ålderskategorier en transitiv (i bemärkelsen ”övergående”) karaktär som är unik (Bytheway 1995). Det förekommer visserligen byten av könsidentiteter, etnicitet, klass och sexualitet men de har inte samma förutsägbara och ordnande karaktär som övergångarna mellan livsloppets åldrar. I alla samhällen, oavsett om vi talar om individer, grupper eller kategorier så finns livsloppets olika faser (åldersstratum) närvarande som ett förflutet, en nutid och en förutsägbar framtid.

Inom sociologin har denna föränderlighet framför allt beskrivits i Matilda Rileys (1971; 1985) åldersstratifieringsteori. Riley menar att åldrandets betydelser alltid utformas i ett dynamiskt samspel mellan samhällets utveckling och egenskaperna hos de individer och grupper som åldras och som utgör livsloppets olika åldersstrata (med namn som barn, ungdomar, vuxna och äldre etc.). De som rör sig mellan dessa strata möter rollförväntningar som formats av tidigare medlemmar men kan genom sina kollektiva erfarenheter och egenskaper bidra till att ge själva ålderskategorin en ny karaktär. Det är enligt Riley i flödet av *kohorter* som samspelet mellan samhälle och

individer/grupper uttrycks. Samspelet mellan tid, åldrar/åldersstrata och kohorter illustreras i figur 1, som är vår bearbetning av Rileys (1985) sätt att illustrera sin ansats.

Figur 1. Kohortflödesmodell

I figuren markerar de vertikala linjerna livsloppet som det ser ut vid en bestämd tidpunkt. De horisontella linjerna markerar olika åldersstrata. De diagonala linjerna markerar individernas och kohorternas flöde genom livsloppet, med hänsyn till åldrande och tidens förlopp i samhället. Inom äldreforskningen har stratifieringsansatsen bland annat använts för att påvisa tendenser till kulturell och strukturell eftersläpning, dvs. att etablerade föreställningar och arrangemang om och för äldre inte längre avspeglar karaktäristika och behov hos medlemmarna av kategorin (Riley 1985; jfr. Laslett 1989; Palmore 1990).

Livsloppet som berättelse

Analysen i artikeln handlar inte om att visa vilka "faktiska" skillnader som föreligger mellan och inom olika kohorter. I stället fokuserar vi på förhandlingarna omkring olika kategoriers innehåll och avgränsningar och i synnerhet de kollektiva definitioner och den självförståelse om särart som utvecklats omkring fyrtiotalistkohorten som generation.

Fyrtiotalisterna kan betraktas som en "faktisk generation" enligt Mannheims (1952) definition. Med det menas att fyrtiotalister inte enbart utgör en ålderskohort, utan att de har gemensamma erfarenheter och en självmedvetenhet som generation.¹

¹ Inom åldersstratifieringsansatsen används begreppet *generation* på ett annat sätt, för att beskriva relationer mellan olika stratum på den vertikala axeln, dvs. med samma betydelse som i uttrycken generationsmotsättningar och solidaritet mellan generationerna.

Uttrycket ”vi fyrتيالister” manifesterar just denna typ av självförståelse, en position där en historik och en uppsättning egenskaper kan användas för att lägga en riktlinjal mot framtiden. Vi menar därför att ett analytiskt skifte mot en narrativ ansats (Öberg 1997; Biggs 2004; Allen & Wiles 2013) adderar en aspekt till stratifieringmodellen, nämligen möjligheten att undersöka hur karaktäristika och identiteter knyts till en speciell kohorts färd genom livsloppet för att därefter *projiceras* på framtida kategorier som ”äldre” och ”äldre omsorgstagare”. Denna typ av projektioner är närvarande när individer föreställer sig sin egen framtid utifrån tidigare erfarenheter men kan också utvecklas som kollektiva identiteter med kapacitet att utmana tillhörigheten i ett bestämt åldersstratum.

Metod

Analysen bygger på 481 tidningsartiklar från Aftonbladet, Expressen, Dagens Nyheter, Göteborgs-Posten, Helsingborgs Dagblad och Svenska Dagbladet 1995–2012. I artikeln refereras detta material genomgående som ”vårt artikelmaterial”. Artiklarna söktes fram genom mediedatabasen Retriever och innehåller kombinationer av orden fyrتيالist (40-talist) och ord som äldreomsorg och äldrevård. Analysen var kvalitativ och byggde på de två författarnas upprepade läsning av samtliga artiklar. Analytiska teman identifierades utifrån genomgångar av populärlitteratur och tidigare forskning, samt genom läsningen av materialet som helhet (Bryman 2011). Artiklarna i materialet kodades huvudsakligen utifrån vilken position som fyrتيالister tillskrevs (exempelvis omsorgstagare, maktbavare eller anhörig), utifrån om artikeln nämnde någon form av förändring (och hur denna i sådana fall gestaltas) samt hur generationen fyrتيالister beskrevs. Också artiklar där personer uttalade sig i egenskap av att vara fyrتيالist samlades under en kod. Utifrån denna kodning identifierades textavsnitt som analyserades tematiskt.

Parallellt med den kvalitativa studien genomfördes en kvantitativ innehållsanalys av 393 artiklar utifrån samma material och med samma avgränsningar. Nedan kommer resultat från denna redovisas med hänvisning till en forskningsrapport (Jönsson 2014). Artikeln refererar dessutom material som söktes inom forskning, populärlitteratur, utredningar och massmediematerial.

Fyrتيالisterna – generationen och dess åldrande

Det svenska begreppet fyrتيالist har enligt Nationalencyklopedin två betydelser. Den första avser anhängare av den litterära ”fyrتيالismen”, med företrädare som Stig Dagerman. En idag mer etablerad betydelse avser personer som förts under 1940-talet. Ibland används begreppet 68-generationen, vilket hänvisar till att många fyrتيالister var delaktiga i 1960-talets radikala studentrörelse. Ibland används *rekordgenerationen* och då avses barnkullarna från 1945–1954 (Lindgren et al. 2005; Lövgren 2009; Thelin 2009). Som kategori fick fyrتيالistgenerationen ett specifikt innehåll 1982–1983, genom texter som författats av journalisten Ludvig Rasmusson. Rasmusson

kom 1985 ut med boken *Fyrtiotalisterna* där han beskrev generationen som de första tonåringarna och som en grupp som influerats av det sena 1960-talets vänstervåg. Tjugo år senare återkom Rasmusson (2005) med boken *Äldersupproret: Om ungdomskult, fyrtiotalisterna och Sveriges framtid*, där han i en parallell till de tankar som fördes fram av den parlamentariska äldreberedningen Senior 2005 (SOU2003:91) vände sig mot samhällets "ålderstänkande" och förutspådde att fyrtiotalisterna skulle göra uppror mot detta.

En allmän genomgång av massmediematerial från 1980 och framåt visar att det finns mycket skrivet om fyrtiotalisterna och att den massmediala rapporteringen innehåller ungefär samma beskrivningar som de böcker som handlar om generationen (Rasmusson 1985; 2005; Lindh & Malmberg 2000; Jegers 2001; Lindgren et al. 2005). Det dominerande temat handlar om fyrtiotalisterna som en stor och inflytelserik generation. Relaterat till yrkeslivet handlar många artiklar under 1990-talet om att fyrtiotalisterna borde lämna plats till yngre generationer, medan senare artiklar diskuterar deras utträde från arbetslivet och svårigheterna att bekosta deras pensioner, vård och omsorg. Fyrtiotalistgenerationen tillskrivs också en rad karaktärsdrag, som kopplas till deras livslopp och som bidrar till att skapa generationsberättelser. Här skiljer sig beskrivningarna delvis utifrån vem som kommer till tals. Medan personer som identifierar sig som fyrtiotalister lyfter fram en arbetarklassbakgrund, en klassresa och ett liv fyllt av hårt och plikttröget arbete är det vanligt att andra beskriver generationen som bortskämd, självcentrerad och gynnad genom hela livet. Ett närbesläktat tema handlar om fyrtiotalisternas goda ekonomi och möjligheter att agera som köpstarka konsumenter, där åsikterna går isär om huruvida detta inneburit att generationen behållit eller övergivit en tidigare vänsterradikalism.

I sin bok från 1985 förutspådde Rasmusson (1985) att fyrtiotalisterna i framtiden skulle förändra ålderdomens betydelse. Han tänkte sig också att de genom sin goda hälsa och sin identifikation med yrkeslivet skulle tvinga fram en höjning av pensionsåldern med tio år till 2015. Just frågan om att inte identifieras som pensionär eller inträda i kategorin "de äldre" har varit central när fyrtiotalisternas framtid beskrivits, inte minst av personer som själva identifierar sig som medlemmar av generationen. Fyrtiotalisterna har beskrivits som både de första ungdomarna och de eviga ungdomarna, i det senare fallet vanligen med en ton av ironi eller självironi. En bok där fyrtiotalister intervjuas om sina liv och sin framtid bär exempelvis titeln "Pensionär? aldrig i livet!" (Kristoffersson & Lahger 2005). Avståndstagandet har inte bara handlat om pensioneringen, utan kan också ses som en markering mot innehållet i kategorin pensionär och därmed mot de människor som befolkar kategorin i samtiden. Den statliga utredningen Senior 2005 (SOU 2003:91) frågade sig i början av 2000-talet om fyrtiotalisterna skulle komma att "ta över den pensionärsroll som tagit form" eller "leva sina liv på tvärs mot de förväntningar som finns om hur man bör bete sig efter pensioneringen" (ibid.:29).

I Jönssons (2014) kvantitativa studie av tidningsartiklar från 1995–2012 är två resultat av särskilt intresse. Det första handlar om artiklarnas mängd. Antalet artiklar som handlar om fyrtiotalisterna och äldreomsorgen hade en topp vid 1998, en kul-

men 2001 och därefter ytterligare en topp vid 2005. De tre topparna avspeglar en debatt om vanvård 1998, en debatt om en obligatorisk äldreomsorgsförsäkring år 2001 och ett allmänt intresse för fyrmtialisterna i samband med att personer födda 1940 fyllde 65 år 2005. Efter 2005 minskar antalet artiklar för varje år, vilket är märkligt med tanke på att frågan borde bli mer aktuell under periodens senare del. Resultatet avspeglar ett avtagande massmedialt intresse för fyrmtialistgenerationen, vilket kan tolkas som ett tecken på en samhällslig marginalisering (Jönsson 2014). Ett andra resultat handlar om kategorins homogenitet. I Jönssons (2014) studie innehöll endast 4 procent av artiklarna indikationer om generationens heterogena karaktär (exempelvis kommentarer om olikhet utifrån kön, klass och etnicitet eller reservationer för att kategorin inte är homogen).

Fyrmtialisterna som demografiskt hot

Många aktörer – inklusive personer som själva identifierar sig som fyrmtialister – har uttryckt att generationen kommer att kräva och få en bättre och dyrare äldreomsorg än den som ges dagens omsorgstagare (SOU 2003:91; Majanen, Mellberg & Norén 2007; Markström 2009; Damberg 2010; Harnett, Jönson & Wästerfors 2012). Det har samtidigt uttryckts tvivel om möjligheter att *behålla* dagens standard när de många fyrmtialisterna behöver omsorg (Westerberg 2000; Thorslund 2010).

Inom en kritisk gren av äldreforskningen har begreppen "alarmist demography" (Katz 1992; Johnstone & Kanitsaki 2004) och "apocalyptic demography" (Robertson 1991; Gee & Gutman 2000) använts för att fånga ett återkommande sätt att presentera äldre som en kostsam och växande population som hotar samhällsekonomin. Den demografiska alarmismens syfte är enligt de kritiska forskarna att etablera krismedvetenhet för att minska välfärdsstatens åtaganden och öka individens ansvar. Ung och gammal ställs mot varandra. Larmrapporterna framställer de äldre som en tärande kategori i behov av välfärd och bidrar till att upprätthålla stereotypa föreställningar om att ålderdom och beroende är samma sak (Estes 1983; Minkler & Robertson 1991; Katz 1992; Vincent 1996; Johnstone & Kanitsaki 2004). I Sverige har oron för en kommande "kris i befolkningsfrågan" varit en aspekt av äldrepolitiken sedan makarna Myrdals (Myrdal & Myrdal 1934) bok kom ut och det är mycket vanligt att texter som handlar om äldre och äldrepolitik inleds med en kommentar om de äldres allt större andel av befolkningen (Jönson 2002). Fyrmtialisternas åldrande har, som Lundgren och Ljuslinder (2011a) konstaterar, blivit en del av denna berättelse. År 2000 kom stiftelsen Pensionsforum ut med skriften "Har vi råd med äldreomsorg när 40-talisterna blir gamla" (Westerberg 2000) och med hänvisning till generationens storlek ställde en mängd artiklar i vårt artikelmaterial från 1995–2012 ungefär samma fråga.

I många artiklar underbyggdes förslag om individualisering och marknadslösningar genom påståenden om att fyrmtialistgenerationens medlemmar har råd med eller vill ha en äldreomsorg som i högre grad väljs och betalas av den enskilde. Samtidigt, vilket också är ett resultat i Lundgrens och Ljuslinders (2011a,b) studier, följdes larm-

rapporterna ofta av krav om att *offentliga* aktörer skulle ta sig an frågan. År 2001 lanserade exempelvis RFV:s chef Anna Hedborg ett förslag om att införa en obligatorisk äldrevårdsförsäkring utifrån slagorden "Låt 40-talisterna betala" (DN 010125). Hedborgs tanke var att en socialförsäkring som betalades av alla "medelålders och äldre" skulle säkra äldreomsorgens framtida finansiering och motverka skillnader i service- och avgiftsnivå mellan kommunerna. Förslaget avfärdades direkt av den socialdemokratiska socialministern Lars Engqvist som menade att det befintliga systemet skulle klara de framtida påfrestningarna (SvD 010131). I debatten om äldrevårdsförsäkringen användes fyrtyotalistgenerationens storlek som argument för politisk förändring, men det var två kollektiva lösningar som stod mot varandra.

Lundgren och Ljuslinder (2011a,b) menar att alarmer om en framtida kris bidrar till att befästa en etablerad bild av äldre som passiva omsorgsmottagare, med en tillhörande dikotomisering mellan ung/gammal och skattebetalare/välfärdsmottagare. Samma konstruktion av motsatspar har uppmärksamats internationellt som "worker versus pensioner" (Johnson, Conrad & Thompson 1989). En fråga är hur denna uppdelning uppträder i relation till diskussionen av fyrtyotalisterna och äldreomsorgen. I vårt artikelmaterial förlades en förväntad kris inom äldreomsorgen vanligen till perioden kring och efter år 2020 och ibland beskrevs tiden dessförinnan som ett "andrum på några år runt 2010" (SvD 980322). En genomgång av de artiklar som beskrev ökade kostnader visar på en tendens att presentera två sammanhängande händelser, där den pensionering som skedde "nu" eller "snart" skulle följas av ett senare omsorgsberoende. I flera fall presenterades pensionering och omsorgsberoende på ett sätt som minskade eller eliminerade avståndet mellan de två händelserna. En artikel i Aftonbladet från 2003 uttryckte exempelvis detta så här: "Inom en inte alltför avlägsen framtid går den stora gruppen 40-talisterna i pension med de krav de kommer att ställa på vårdapparaten [äldrevården]" (AB 031025). I likhet med uttryck som äldrebomben och äldrechocken kan denna typ av sammanskrivningar skapa en känsla av aktualitet och angelägenhet (Lundgren & Ljuslinder 2011a, s. 61). Samtidigt betonade många artiklar i vårt material de framtida pensionärernas makt, vitalitet och goda ekonomi; fyrtyotalisterna skulle komma att utgöra "den största, friskaste, bäst utbildade och mest förmögna pensionärgenerationen i historien" (SvD 021024).

Våra genomgångar av artiklar bekräftar alltså att fyrtyotalisterna associerats med farhågor om ökade kostnader för äldreomsorg, men ger av två skäl inget enhetligt stöd för slutsatsen att detta har reproducerat en motsättning och underordning av äldre i förhållande till yngre åldersstrata. För det första, vilket vi närmare beskriver nedan, associerades fyrtyotalisterna i hög grad till makt även som framtidens omsorgstagare. För det andra, vilket vi också kommenterar nedan, inkluderade den demografiska oron kommentarer om framtidens omsorgstagare som dagens icke-äldre.

Fyrtiotalisternas makt och förändringsförmåga

Fyrtiotalistgenerationen har i likhet med baby boom generationen associerats med makt och inflytande och i den diskussionen är det framför allt generationens storlek som åberopats (Rasmusson 1985; Phillipson, et al. 2008). Vår kvalitativa analys visar att en rad andra karaktäristika bidragit till denna association; generationen beskrevs i vårt artikelmaterial inte bara som stor utan som ”störst, rikast och mäktigast” (SvD 021024), ”friskare, rikare och fler” (AB 050310) och som att ”de är så många och så kampvana” (ibid.). I artiklarna relaterade dessa karaktäristika till påståenden om att generationen skulle komma att förändra äldreomsorgen.

I Jönssons (2014) kvantitativa studie nämndes fyrtiotalistgenerationens storlek i hela 65 procent av artiklarna. Nedan ska vi uppmärksamma två typer av maktassociationer som går utöver nämmandet av generationens storlek. Den första avser fall där fyrtiotalister uppträdde som makthavare i samtiden medan den andra utvecklade en särpräglad berättelse om fyrtiotalistgenerationen som projicerades mot framtiden i form av prognoser och anspråk.

Positionen som makthavare

I studier av texter är det av betydelse att inte avgränsa maktaspekter till att enbart handla om beskrivningarna av en viss kategori. Vem som kommer till tals och adresserar problemen är också av betydelse (Bakshi 2000). Här har tidigare studier visat att äldre sällan kommer till tals i massmedierna och att de ofta adresseras på ett sätt som berövar kategorin från agens, som genom det distansierande uttrycket ”de äldre” och det infantiliserande uttrycket ”våra äldre” (Nilsson 2008; Lundgren & Ljuslinder 2011b). När det gäller fyrtiotalisterna och äldreomsorgen ser dynamiken annorlunda ut. I vårt artikelmaterial associerades fyrtiotalistgenerationen med makt i både samtid och framtid.

I vårt material refererade artiklar från slutet av 1990-talet och de första åren av 2000-talet till generationens samtida dominans som ”dagens makthavare” eller ”dominerande politikergeneration” (Expressen 010126). Många av de makthavare som uttalade sig i vårt artikelmaterial var själva födda under 1940-talet, vilket exempelvis gäller för dåvarande statsministern Göran Persson och dåvarande socialministern Lars Enqvist. I en artikel om framtidens äldreomsorg kommenterade exempelvis ordföranden för Äldreberedningen Senior 2005 positionerna som makthavare och framtida omsorgstagare med viss ironi: ”Lite cyniskt kan man säga att vi är en grupp tillsatt att trygga vår egen framtid, säger Claes-Bertil Ytterberg, biskopen från Västerås och ordförande i utredningen” (GP 000413). Ytterberg menade att hans generation fått förväntningar som skulle höja kraven på äldreomsorgen i framtiden och det var det som äldreberedningen hade att planera inför. På ett liknande sätt positionerade Anna Hedborg sig som fyrtiotalist när hon skrev sitt uppmärksammade förslag om en äldrevårdsförsäkring.

Född 1944 ingår jag i 40-talisternas stora skara. Vi närmar oss pensionärstiden, men lever just nu – de flesta av oss – med bättre inkomster och standard än någonsin tidigare i vårt liv och också bättre än vi kan förvänta oss i framtiden. Barnen är utflugna och vi är etablerade på arbetsmarknaden och bostadsmarknaden. Vi kan också vänta oss hyggliga pensioner. Detta är typiskt för medelåldern, liksom att man då ser sina egna föräldrar åldras och själv inser det egna livets ändlighet. (DN 010125)

I ett material som sträcker sig från 1995 till 2012 uppträder fyrtialister som ”icke-äldre”, i relation både till äldre i samtiden och till sin egen framtid som äldre. Hedborgs slagord ”Låt 40-talisterna betala” refererade till den egna generationens goda ekonomi under *medelåldern* och som friska pensionärer. Där en demografisk framtidsbeskrivning som oprecist handlar om ”de äldre” kan bidra till att stigmatisera kategorins medlemmar i samtiden förtydligar en beskrivning av en specifik generation att kostnaderna fördelas över individernas livslopp. En analys som inte tar fasta på detta skulle kunna resultera i slutsatsen att Hedborgs utspel var en del i ett försök att ställa grupperna yrkesarbetare och äldre mot varandra, men som synes vore detta en förenkling.

Fyrtialisternas livslopp som resurs

Även om många skribenter helt enkelt konstaterade att fyrtialistgenerationen var krävande eller mäktig var det också vanligt att en tidigare eller nuvarande position användes för att göra prognoser om framtiden. Indirekt gällde detta för påståenden om att fyrtialisterna var välbeställda. En artikel i Svenska Dagbladet (060418) konstaterade exempelvis att hälften av fyrtialisterna hade pensionssparat i 20 år och många ägde småhus: ”När huset är sålt och de har sitt pensionskapital har de bra med pengar – som de säkert vill använda [på äldreomsorg med extra hög kvalitet]”. I direkt bemärkelse utvecklades temat som en projektion av historiskt betingade karaktärsdrag på framtiden som pensionär och omsorgstagare: ”40-talisterna har aldrig bara funnit sig, säger Karl Erik Olsson. Det började med studentrevolten 1968. Nu kommer de att revolutionera pensionärlivet” (GP 091211). Här använde den debattör som adresserade frågan – som för övrigt var ordförande i pensionärsorganisationen SPF – en extremfallsformulering (Pomerantz 1986) som gav prognosen absolut karaktär: man hade ”aldrig” funnit sig och skulle därför inte göra det i framtiden heller. På samma sätt argumenterade journalisten och SPF-ordföranden Ann Lindgren, som tillsammans med Jonas Hellman författat boken ”Vad varje 40-talist bör veta”. I en artikel i Göteborgs-Posten beskrev Lindgren en serie av historiska händelser som format generationen via uppväxt, studenttid och vuxentid. Hon konstaterade att fyrtialisterna hade makt och inflytande och förutspådde att ”vi kommer att påverka samhället i många år framöver”. I förhållande till ett senare omsorgsberoende tillade hon att fyrtialisterna inte skulle komma att ”acceptera den äldrevård som deras föräldrar har nöjt sig med” (GP 070201).

Andra livshistoriska karaktärsdrag som användes för att lägga prognos eller ställa anspråk på framtiden var att fyrtialisterna hade ”sett efterkrigstidens välstånd och välfärdsstat växa fram” (SvD 990218), att man var ”den första generationen som kall-

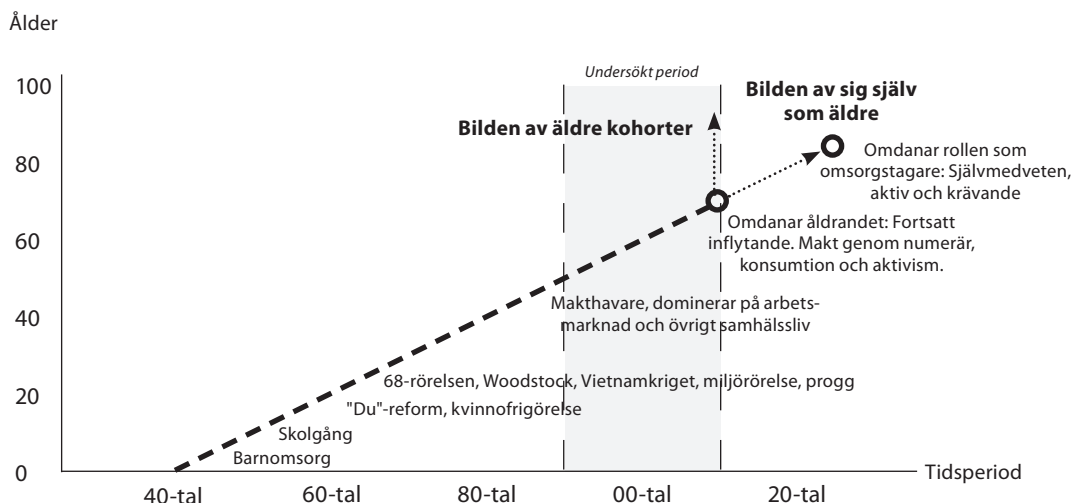
lades tonåringar”, att man ”alltid tagit för sig och ställt sig själv i fokus” (GP 000413), att man var ”vana att bestämma och att få sin vilja fram” (Aftonbladet 060822) och att man ”inte haft den passiva rollen, utan varit aktiva i beslutsfattandet om sin egen framtid” (DN 110924).

Jämte beskrivningar av fyrtiotalisterna som en stor, frisk och ekonomiskt välbeställd generation bidrog berättelsen om livsloppet till att faktualisera utsagor om äldreomsorgens framtida förändring. Som exempel inledde Expressen (050811) en artikel som argumenterade för att öka antalet privata alternativ inom äldreomsorgen med referat från en reportagebok om vanvård av Anna Bäsén. I slutet av artikeln nämnde debattören den ”stora kullen 40-talister[s]” förestående pensionering och frågade där- efter: ”Finns det någon som på allvar tror att de kommer att finna sig i den äldrevård som Anna Bäsén dokumenterat?” Här handlade argumentationen alltså inte om att fyrtiotalisterna hade särskilda krav, utan detta sågs som ett faktum med konsekvenser som beslutsfattare måste förhålla sig till.

Berättelsen om fyrtiotalistgenerationen kan i sammanhanget ses som en resurs som olika aktörer förhöll sig till när de resonerade om framtidens äldreomsorg. Berättelsen styrkte anspråk om att äldreomsorgen måste anpassa sig efter ”våra” krav, men användes också i försök att förmedla fyrtiotalisternas framtida krav på äldreomsorgen som egoistiska eller orealistiska. Ett exempel utgör Dagens Nyheters artikel från 2002 där skribenten undrade hur den äldreomsorg som redan hade svårt att rekrytera personal ska kunna hantera fyrtiotalisterna som ”vet allt om att ställa krav och dessutom ännu på ålderns höst kommer att anse att de vet allting bäst”. Skribenten ironiserade vidare: ”Samtidigt som de missnöjt petar i maten kommer de med sina tunna gammalmansröster att hävda att rockmusiken nådde sin oöverträffade höjdpunkt i slutet av sextioalet” (DN 020928). Här sammanfogade skribenten etablerade föreställningar om kategorierna ”fyrtiotalist” och ”äldre omsorgstagare” och åstadkom därmed ett biografiskt brott i generationsberättelsen. Ett uttryck som ”ännu på ålderns höst” implicerar att den som uppnått en viss ålder borde inse sina begränsningar och uttrycket ”gammalmansröst” konverterar krav till gnäll. I citatet associerades inte rockmusiken med ungdomlighet utan med vanföreställningar hos en grupp föredettingar.

I figur två har vi fogat in några av de livshistoriska skeenden som nämndes i vårt artikelmaterial.

Figur 1. Händelser som anses ha format fyrtiotalisterna – och ett framtidsperspektiv

Livsloppsprojektioner konstruerar åldrandet som ett skeende i två steg där generationens samtida och framtida kapacitet att förändra betydelsen av att vara äldre leddes över i anspråk om att också äldreomsorgen skulle komma att förändras.

Samtidens och framtidens omsorgstagare

Ett tydligt resultat i vårt artikelmaterial var att påståenden om att äldreomsorgen måste anpassa sig till en ny sorts omsorgstagare pekade ut samtidens omsorgstagare som "tysta", "tacksamma", "beskedliga", "självupoffrande", "ödmjuka" och "anpassningsbara". Resultatet överensstämmer med studier av hur företrädare för svensk äldreomsorg resonerar om framtidens äldreomsorg. I en intervjustudie med personal och chefer inom äldreomsorgen noterade Damberg (2010) att intervjupersonerna gjorde åtskillnad mellan framtidens äldre omsorgstagare, som man beskrev som medvetna och krävande, och samtidens som man beskrev som passiva och tacksamma. Åtskilljandet motiverade en ganska styrande hållning mot samtidens omsorgstagare och gjorde det, som Jönson (2013) påpekat, möjligt att behandla dem på ett sätt som man själv inte skulle vilja bli behandlad. Precis som omsorgspersonalen i Dambergs (2010) studie fanns det i vårt artikelmaterial en tendens i artiklarna att göra samtidens omsorgstagare delansvariga för bristerna i dagens omsorg. De accepterade ju en omsorg som skulle förändras av framtidens medvetna och krävande omsorgstagare. I en diskussion om behovet av förändring inom äldreomsorgen identifierade exempelvis Expressen (030304) problemet inom äldreomsorgen som att alla behandlas som ett kollektiv. Skribenten menade att detta "fungerar kanske med dem som vårdas nu, den ödmjuka

10-generationen. När det blir dags för 30- och 40-talisterna, då blir det värre”. Med ett liknande resonemang beklagade sig Jerzy Einhorn över samtidens 80-åringar; de ”ställer inga krav” (DN 970627).

En uppställning av karaktäristika visar hur kontrasterna mellan samtidens och framtidens omsorgstagare uttrycktes i artiklar som nämnde fyrtiotalistgenerationens kommande möte med äldreomsorgen. Som framgår i figur tre var det inte en entydigt positiv bild av fyrtiotalisterna som framträdde genom kontrasterna.

Figur 3. Kontrasterande beskrivningar av framtidens och samtidens äldre omsorgstagare

FYRTIOTALISTERNA framtidens omsorgstagare	TJUGOTALISTERNA samtidens omsorgstagare
Många	Fåtaliga
Aktiva	Passiva
Krävande – ifrågasätter och protesterar	Ställer inga krav – tysta och tacksamma
Egocentrerade och självmedvetna	Ödmjuka, självupppoffrande
Individualister	Anpassar sig till kollektivet
Välutbildade	[outbildade]*
Mäktiga och får igenom sin vilja	Kuvade, saknar makt
Medvetna och omvårdsorienterade	Finner sig i andras beslut, accepterar allt
Organiserade och företrädare	Inte organiserade eller företrädare
Köpstarka, kan betala för sig	Fattiga
Gynnade	[missgynnade]*
Hälsosamma	Sjuka

* Hakparentes används i de fall då kategoriseringen endast impliceras genom sin motsats, som i fallet mellan välutbildade och den implicerade motsatsen [outbildade]

Den beskrivna kontrasteringen kan ses som den diakrona varianten av en etablerad strävan efter att uppvärdera de äldre genom att visa att merparten av kategorins medlemmar är aktiva och friska. Sådana beskrivningar har tagit fasta på äldres duglighet, lycka och möjligheterna till självförverkligande, men har samtidigt byggt ett avståndstagande gentemot de personer som inte lever upp till idealen om aktivitet, god hälsa och oberoende (Cohen 1988; Tornstam 2002). Inom äldreforskningen har denna strävan bland annat uttryckts i nya uppdelningar som tredje och fjärde åldern, där den tredje ålderns möjlighet till ett aktivt och oberoende ställts mot den fjärde ålderns beroende och funktionella förfall (Laslett 1989).

Det vår analys visar är hur samma uppvärdering och avståndstagande diakront byggs upp omkring kontraster mellan äldre/omsorgstagare i samtid och framtid, där dagens omsorgstagare associeras med karaktäristika som skröplighet, beroende, passivitet och tacksamhet medan framtidens äldre är av en ny typ. De beskrivningar av fyrtiotalisterna som framtida omsorgstagare som förekom i vårt artikelmaterial kan

ses som en variant av ett etablerat sätt att beskriva äldre utifrån skillnader mellan dåtid, samtid och framtid (Jönson 2013). I många fall har sådana beskrivningar syftat till att uppvärdera samtidens äldre genom att visa att föreställningar om deras hälsa och förmågor släpar efter (Riley 1985), men uppdelningen har också uttryckt ett ständigt avståndstagande från "ålderdomen som den har varit hittills" (Jönson 2013). I den idealtypiska uppdelningen blir samtidens omsorgstagare en kategori som kan väcka sympati, men klustret av stigman skapar samtidigt avstånd och kan resultera i den typ av nedlåtande välvilja som Tornstam (2002; jfr. Binstock 2010) kommenterat i sina analyser av människors attityder till äldre.

En mäktig grupp som kan kritiseras

Mäktiga gruppers krav ifrågasätts på andra grunder än svaga gruppers. Därför kan associationen mellan de två kategorierna fyrتيالist och omsorgstagare resultera i antipatier och ifrågasättanden av krav om att förbättra äldreomsorgen.

I april 1998 publicerade Dagens Nyheter ett debattinlägg från undersköterskan Ann-Charlotte Marteus. Marteus menade att svensk äldreomsorg i stort sett var bra och att många av de missförhållanden som rapporterna om vanvård beskrev egentligen var oundvikliga delar av den åldrande kroppens förfall. Hon gav också en alternativ förklaring till förekomsten av vårdskandaler: den mäktiga fyrتيالistgenerationens kollektiva ångest inför sjukdom och död. Marteus såg ökningen av uppfattade missförhållanden som en effekt av att de som växt upp i "Välfärds-Sverige" helt enkelt ställde högre krav på sin omsorg jämfört med när "de oföränderligt tacksamma före detta statarbarnen och fattighjonerna låg på långvården på 70- och i början av 80-talet". Marteus menade att dessa krav riskerade att ge begreppet missförhållanden en allt för vid innebörd. Hon fasade för vad som skulle hända när de krävande fyrتيالisterna kom in på äldreboendena och än värre skulle det bli när den sextتيالistgeneration hon själv tillhörde så småningom mötte äldreomsorgen.

I vårt artikelmaterial fanns det flera exempel på liknande kritik, där fyrتيالisternas makt och självmedvetenhet ansågs drabba svagare grupper. I en artikel från 2001 menade en skribent att generationens krav redan påverkade äldreomsorgen: "Det är en resursstark grupp som kan göra sig hörd. De argumenterar starkt för äldrevård och liknande och socialtjänsten prioriterar därmed dessa områden" (GP 011203). Artikel-författaren menade att denna prioritering drabbade ungdomar i riskzonen. Genom associationen till fyrتيالisterna framställdes därmed "äldre omsorgstagare" som delar av en stark grupp som fick välfärd på andras bekostnad. Här anknöt anspråksformuleringar till ett tema som identifierats inom internationell forskning: äldre utmålas som en välbeställd och röststark grupp av "greedy geezers", vars välfärd drabbar andra grupper (Binstock 2010).

Den stereotypa associationen till makt och dominans är sammanfattningsvis ett tveeggat redskap. Å ena sidan kan alla som fötts under 1940-talet hävda att "vi fyrتيالister" ställer högre krav än andra. Å andra sidan kan samma association användas för att framställa "fyrتيالister" som besuttna och gynnade på andras bekostnad.

Krav om välfärd kan med detta betraktas som uttryck för girighet och makt (Binstock 2010). Konflikter som har att göra med klass-, kön eller etnicitet tonas ned (Estes 1983; Minkler & Robertson 1991). Den stereotypa framställningen av fyrtiotalistgenerationen och avsaknaden av kompletterande kategoriseringar aktualiserar en kritik som tidigare har riktats mot lanseringen av den tredje åldern, och som handlar om att kategorin typifieras av personer inom en välbeställd medelklass (Thelin 2009; Holstein 2011). Det är lätt att hitta tidningsartiklar som uttrycker att ”fyrtiotalisterna” både måste, vill och kan betala för sin egen äldreomsorg i framtiden, men enkätundersökningar visar att många som fötts under 1940-talet saknar denna betalningsförmåga (jfr. Kairos Future 2013). Flera studier av attityder, ekonomi, livsstil och konsumtion har också kommenterat risken att negligera heterogeniteten inom kohorten (Jegers 2001; Lindgren et al. 2005; Majanen, Mellberg & Norén 2007; Brembeck 2010). Det finns alltså en risk att presentationen av fyrtiotalisterna som välbeställda och mäktiga banar väg för en politik som drabbar dem som har svag ekonomi och dålig hälsa.

Diskussion

I artikeln har vi undersökt massmediala beskrivningar av ett förväntat framtida möte mellan fyrtiotalistgenerationen och äldreomsorgen. Nedan ska vi kommentera värdet av den ansats vi har använt där vi har studerat beskrivningar av ”äldre” och ”äldre omsorgstagare” med fokus på en specifik ålderskohort: fyrtiotalistgenerationen. Därefter ska vi föra en diskussion om betydelsen av de uppdelningar vår analys synliggjort.

Under den period vi undersökt (1995–2012) var fyrtiotalisterna inte någon primär målgrupp för äldreomsorgen och under periodens början tillhörde de heller inte kategorin ”de äldre”. De omtalades som framtidens äldre omsorgstagare och som samtidens yrkesarbetare och makthavare, i beskrivningar som både inkluderade jämförelser med samtidens äldre omsorgstagare och framtidens yrkesarbetare. Inom socialkonstruktionistisk forskning studeras definitioner av kategorier vanligen utifrån hur en viss kategori typifieras – dvs. tillskrivs typegenskaper – och avgränsas/kontrasteras i förhållande till andra kategorier (Loseke 2003). Kategorin ”de äldre” har sedan många årtionden presenterats som en nationalekonomisk riskgrupp, som genom typegenskaper beroende har ställts mot kategorier som de yrkesverksamma/yngre (Katz 1992). Den ansats vi använt i den här artikeln visar utifrån exemplet fyrtiotalister att åldersrelaterade kategoriseringar också uttrycker en diakron dimension, som skriver samman olika kategorier (bl.a. som ”vi” nu och i framtiden) och kontrasterar typegenskaper inom en kategori. Det är svårt att se några teoretiska skäl att betrakta ”framtidens äldre omsorgstagare” som mindre verkliga än samtidens i en studie av kulturella representationer av omsorgstagare; de olika tidspositionerna och kontrasterna dem emellan är delar av samma tankefigur. Vi menar därför att den typ av temporala kontraster som vi frilagt i artikeln bör studeras närmare inom forskning om kategorier och att sådana studier också bör handla om de funktioner kontrasterna har. Avslutningsvis ska vi kort diskutera två funkzio-

ner som beskrivningar av fyrtiotalisterna som en ny sorts omsorgstagare kan tänkas fylla och som bör studeras närmare. Beskrivningarna kan, menar vi, användas för att styrka anspråk om förändring, men kan samtidigt ses som exempel på hur framtida skröplighet förnekas.

Att undvika en fruktad framtid

I artikeln har vi visat hur olika aktörer konstruerat en historik över fyrtiotalistgenerationens karaktäristika och utveckling, som sedan har projicerats på det framtida mötet med äldreomsorgen. Ibland har detta gjorts med referens till en serie nedslag under livsloppet, men oftare har generationens karaktäristika tagits för givna eller uttryckts genom formuleringar som ”när de krävande 40-talisterna blir äldre”.

Som framgår av figur 3 är beskrivningarna av fyrtiotalisterna som omsorgstagare konkreta i bemärkelsen att ett antal karaktäristika presenteras. Framtidens äldre omsorgstagare kommer att vara krävande, aktiva och självmedvetna. Det finns till och med ett grupp tänkande omkring dessa karaktäristika, som uttrycks i uttalanden om vad ”vi fyrtiotalister” kommer att kräva, acceptera, protestera mot och förändra. Det är alltså möjligt att sammanfoga kategoriseringarna fyrtiotalist och äldre omsorgstagare. Men beskrivningen av framtiden tycks samtidigt verklighetsfrämmande.

Äldreforskare uppskattar att mycket få av de personer som erhåller äldreomsorg kan göra aktiva val (Meinow, Parker & Thorslund 2011). De som bor på äldreomsorgens särskilda boenden är som regel multisjuka och ungefär 60 procent är dementa (SKL 2008). I en nyligen publicerad enkätstudie konstaterar undersökningsföretaget Kairos Future (2013) att rekordgenerationens medlemmar är mycket oroliga inför framtiden som ”gammal på riktigt”. Det som framför allt väcker oro är risken att förlora självständighet och integritet och att bli som ett ”koll”, det som Giles och Scott (2005) benämner ”a feared future self”. Utan att gå in på om fyrtiotalisternas oro skiljer sig från andra kohorters vill vi framföra tolkningen att prognoserna om en ny sorts omsorgstagare inte bara kan ses som sakliga avrapporteringar om förändring eller försök att förändra en framtida situation. Beskrivningarna av en ny sorts omsorgstagare kan också ses som ett förnekande av omsorgsberoendets hotfulla realiteter. Den förlust av kognitiva funktioner som karaktäriserar många av dagens omsorgstagare motas bort genom de generationstypiska beskrivningarna av fyrtiotalisterna som aktiva och självmedvetna, även i framtidsperspektivet. Ibland verkar debattörer till och med blanda ihop äldreomsorgens särskilda boenden med seniorboenden (Harnett, Jönson & Wästerfors 2012). Man ser sig som potentiella framtida omsorgstagare, men i en position där hjälpen är tänkt att möjliggöra en fortsatt aktiv livsstil och där man är kapabel att planera och dirigera insatserna, ställa krav om årgångsvin i glaset, mobilisera sig i sociala rörelser, odla en fortsatt politisk radikalism etc. Åtskillnaden mellan samtidens och framtidens omsorgstagare blir med detta ett sätt att förhålla sig till hotet om att tappa den kognitiva förmågan, dvs. en situation där man inte kan agera som självmedveten, aktiv och krävande omsorgstagare. Detta förnekande behöver inte specifikt läggas på fyrtiotalisterna, utan kan ses som en

variant av ett etablerat sätt att förhålla sig till kategorier som äldre och äldre omsorgstagare: i framtiden blir det bättre eftersom framtidens äldre och omsorgstagare kommer att vara annorlunda (Jönson 2013).

Kommer fyrtotalisterna förändra äldreomsorgen?

Det som talar för att fyrtotalisterna kommer att möta en annan och bättre äldreomsorg än dagens är de starka förutsägelser om förändring som uttrycks, både i massmedier och av tjänstemän inom äldreomsorg (jfr. Damberg 2010; Jönson & Watanabe 2013). Samtidigt indikerar den minskade medierapporteringen om fyrtotalisterna att generationen förlorat i samhälllig betydelse i takt med att dess medlemmar pensionerats. Här är det av intresse att generationens gemensamma identitet just har byggts omkring de föreställningar som listas i figur tre. Den kollektiva berättelsen om fyrtotalisterna handlar om storlek, självmedvetenhet och krav. Kan personer som inte agerar i enlighet med denna repertoar räknas som typiska fyrtotalister? Det finns, som vi nämnt, tillgängliga repertoarer som associerats med hög ålder, som kan användas för att omtolka fyrtotalisters krav som gnällighet, bittert åltande, oförmåga att hänga med sin tid etc. Eller som Ann-Charlotte Marteus uttryckte saken i en artikel år 2003: "En äldrevård där våra kära 40-talister begär hjälp med duschning två gånger om dagen, eller kräver att få samlingen med Beatlesskivor dammad en gång i veckan, är felprioriterad" (Expressen 031008). Här använde Marteus en variant av det omfattande men förminskande uttrycket "våra äldre" (Nilsson 2008) och nämmandet av kravet om att få Beatlesskivorna dammade framställde generationen som obsolet med orealistiska krav. Den mäktiga fyrtotalistgenerationen reduceras till "våra kära 40-talister".

Refererade artiklar

- DN 1997-06-27, DN DEBATT: "Kortare arbetstid ett svek mot äldre". Jerzy Einhorn: Åtta timmars arbetsdag är vår generations skyldighet mot dem som byggde välfärden. Jerzy Einhorn
- SvD 1998-03-22, Krisen i äldrevården, Domedagsprofeten fick rätt, Lennart Nygren & Fredrik Mellgren.
- SvD 1999-02-18, Gemensam vård bättre i privat regi. Ari Kirvesniemi.
- GP 2000-04-13, Så ska framtidens äldrevård se ut – Biskop Claes-Bertil Ytterberg leder statlig utredning. Ebon Karlsson.
- DN 2001-01-25, Anna Hedborg föreslår äldreomsorgsförsäkring. "Låt 40-talisterna betala". Anna Hedborg.
- Expressen 2001-01-26, Anna-panna. Eric Erfors.
- SvD 2001-01-31, Försäkringslösningar ogenomtänkt, sade Lars Engqvist. Nils-Erik Sandberg & Tomas Oneborg.
- DN 2002-09-28. Veckan som gick: Nu när det föds barn skickas de iväg. Ingrid Hedström.

- SvD 2002-10-24, Orvar börjar bli gammal – men inte svag. Tobias Hammar.
 Expressen 2003-03-04, Cecilia Hagen möter Carin Mannheimer – ”Jag vill åldras med värdighet och charm”. Cecilia Hagen.
 Expressen 2003-10-08, Hemma är inte bäst. Ann-Charlotte Marteus.
 AB 2003-10-25, Vad är det för liv de senildementa har? Lasse Rosenius.
 AB 2005-03-10, De hotar med uppror på hemmet – Här är Bert Karlssons och Inger Ohlssons krav på äldreomsorg. Anette Holmqvist.
 Expressen 2005-08-11, Stoppa Ylva. Ledare.
 SvD 2006-04-18, Vård en växande marknad – Allt fler pensionärer öppnar för nya tjänster menar Sacos Gunna Wetterberg. Anna Danielsson.
 AB 2006-08-22, Ingen rubrik tillgänglig. Lotta Gröning.
 GP 2007-02-01, 40-talister inga tysta pensionärer. Emma Engström.
 DN 2011-09-24, ”Vi tänker inte sitta i något jädra servicehus och tyna bort”. Simon Löfroth.

Referenser

- Allen, R. E. S. & Wiles, J. L. (2013) “The utility of positioning theory to the study of ageing: Examples from research with childless older people”. *Journal of Aging Studies* 27: 175–187.
- Bakshi, A-S. (2000) *Tilltro och misstanke. Genteknik och fosterdiagnostik i det offentliga samtalet*. Akademisk avhandling. Filosofiska fakulteten, Linköpings universitet.
- Biggs, S. (2004) “Age, gender, narratives, and masquerades”. *Journal of Aging Studies* 18: 45–58.
- Binstock, R. H. (2010) “From compassionate ageism to intergenerational conflict?” *The Gerontologist* 50 (5): 574–585.
- Brembeck, H. (red.) (2010). *Ju mer vi är tillsammans... Om fyrtiotalisterna och maten*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Bytheway, B. (1995) *Ageism*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
- Cohen, E. S. (1988) “The elderly mystique: Constraints of the autonomy of the elderly with disabilities”. *The Gerontologist*, 28(Suppl.): 24–31
- Damberg, M. (2010). *Kompetensfrågans lokala konkretisering: En studie om kompetensperspektivets betydelse för äldreomsorgens innehåll*. Linnéuniversitetet.
- Estes, C. L. (1983) “Social security: The social construction of a crisis”. *Milbank Memorial Fund Quarterly/Health and Society* 6 (3): 445–461.
- Gee E.M. & Gutman G.M. (red.) (2000) *The Overselling of Population Aging: Apocalyptic Demography, Intergenerational Challenges, and Social Policy*. Toronto, Ontario: Oxford University Press.
- Giles, H. & Scott, A. R. (2005). “Ageism across the lifespan: Towards a self-categorization model of ageing.” *Journal of Social Issues*, 61, (2): 389–404.
- Gilleard, C. & Higgs, P. (2002). “The third age: Class, cohort or generation?”. *Ageing & Society* 22: 369–382.

- Harnett, T; Jönson, H. & Wästerfors, D. (2012). *Makt och vanmakt på äldreboenden*. Lund: Studentlitteratur.
- Hockey, J. & James, A. (2003). *Social identities across the life course*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Holstein, M. (2011) "Cultural Ideals, Ethics, and Agelessness; A Critical Perspective on the Third Age", 225 – 244 i Dawn C. Carr & Kathrin Komp (red.) *Gerontology in the Era of the Third Age: Implications and Next Steps*. New York: Springer Publication Company, LLC.
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. (2000). *Constructing the life course*. New York: General Hall Inc.
- Hudson, R. B. & Gonyea, J. G. (2012) "Baby Boomers and the shifting political construction of old age". *The Gerontologist* 52 (2): 272–282.
- Jegers, I. (2001) *Rekordgenerationen slår till igen*. Uppsala: Konsultförlaget, Uppsala Publishing House.
- Johnson, P., Conrad, C. & Thompson, D. (red.) (1989) *Workers versus Pensioners: Intergenerational Justice in an Ageing World*. Manchester: Manchester University Press in association with the Centre for Economic and Policy Research.
- Johnstone, M-J. & Kanitsaki, O. (2004) "Population ageing and the politics of demographic alarmism: implications for the nursing profession". *Australian Journal of Advanced Nursing* 26 (3): 86–92
- Jönson, H. (2002) *Ålderdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.
- Jönson, H. (2013). We will be different! Ageism and the temporal construction of old age. *The Gerontologist* 53 (2): 198–204.
- Jönson, H. & Watanabe, H. (2013) *What is good elderly care in Japan and Sweden? A study of how managers of residential care describe care arrangements*. Research Reports in Social Work 2013:1, Lund University, School of Social Work.
- Jönsson, A. (2014). "Vi har fått förväntningar på livet och kräver ett annat boende" – *Massmediala bilder av 40-talisterna som omsorgstagare*. Research Reports in Social Work, Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Kairos Future, (2013) *När man blir gammal på riktigt. En studie om de riktigt gamla i framtiden*. Pressrapport, juni 2013.
- Katz, S. (1992) "Alarmist demography: Power, knowledge and the elderly population". *Journal of Aging Studies* 6 (3): 203–225.
- Kristoffersson, B. & Lahger, H. (2005) *Pensionär – aldrig i livet! Elva fyrtiotalister om sina liv och sin framtid*. Lidingö: Bokförlaget Lagenskiöld.
- Laslett, P. (1989). *A Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Laz, C. (1998). "Act your age". *Sociological Forum* 13 (1): 85–113.
- Lindh, T. & Malmberg, B. (2000) *40-talisternas uttåg – en ESO-rapport om 200-talets demografiska utmaningar*. Ds 2000:13. Finansdepartementet.
- Lindgren, A. & Hellman, J. (2005) *Vad varje 40-talist bör veta! – Hälsa, ekonomi, pension, boende, livets goda*. Stockholm: Månocket

- Lindgren, M. Fürt, T., Kempe, M. & Krafft, G. (2005). *Rekordgenerationen. Vad de vill och hur de tänker*. Stockholm: Bookhouse Publishing.
- Loseke, D. R. (2003), *Thinking about social problems*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Lundgren, A. S & Ljuslinder, K. (2011a) "The baby-boom is over and the ageing shock awaits': populist media imagery in news-press representations of population ageing". *International Journal of Ageing and Later Life* 6 (2): 39–71.
- Lundgren, A. S. & Ljuslinder, K. (2011b) "Problematic demography: Representations of population ageing in the Swedish daily press". *Journal of Population Ageing* 4 (3): 165–183.
- Lövgren, K. (2009) "*Se lika ung ut som du känner dig*": Kulturella föreställningar om ålder och åldrande i populärpress för kvinnor över 40. Linköpings Universitet.
- Majanen, P. Mellberg, L. & Norén, D. (2007) *Äldrelevsbranschen – en framtidsbransch*. Stockholm: KK-Stiftelsen.
- Mannheim, K. (1952). "The problem of generations", 276–320 i K. Mannheim *Essays on the sociology of knowledge*. London: RKP.
- Markström, C. (2009) *Vad fattas äldreomsorgen? Problembeskrivningar av äldreomsorg i det offentliga samtalet*. Licentiatavhandling. Institutionen för socialt arbete, Umeå universitet.
- Meinow, B., Parker, M.G. & Thorslund, M (2011) "Consumers of eldercare in Sweden: The semblance of choice". *Social Science & Medicine* 73: 1285–289
- Minkler, M. & Robertson, A. (1991) "The ideology of 'age/race wars': Deconstructing a social problem". *Ageing and Society* 11: 1–22.
- Myrdal, A. & Myrdal, G. (1934) *Kris i befolkningsfrågan*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Neugarten, B. L. (1974) "Age Groups in American Society and the Rise of the Young-Old". *The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences*: 187–198.
- Neugarten, B. L. & Hagestad, G. O. (1976) "Age and the life course", 35 – 55 i R. Binstock & E. Shanas (red.). *Handbook of aging and the social sciences*. New York: Van Nostrand-Reinhold.
- Nilsson, M. (2008) *Våra äldre: Om konstruktioner av äldre i offentligheten*. Linköpings universitet.
- Närvänen, A-L. (2009) "Ålder, livslopp, åldersordning", 18 – 29 i H. Jönson (red.) *Åldrande, åldersordning, ålderism*. Linköping University Interdisciplinary Studies 2009:10. Linköpings universitet.
- Palmore, E. B. (1990) *Ageism: Negative and Positive*. New York: Springer Publishing Company.
- Phillipson, C., Leach, R., Money A. & Biggs, S. (2008) "Social and cultural constructions of ageing: The case of the baby boomers". *Sociological Research online* 13 (3): 5.
- Pomerantz, A (1986) "Extreme Case formulations: A way of legitimizing claims". *Human Studies* 9: 219–229
- Rasmusson, L. (1985) *Fyrtiotalisterna*. Stockholm: Norstedt.

- Rasmusson, L. (2005) *Åldersupproret: Om ungdomskult, fyrtiotalisterna och Sveriges framtid*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Riley, M. W. (1971) "Social gerontology and the age stratification of society". *The Journals of Gerontology, Social Sciences*, 11, (1): 79–87.
- Riley, M. W. (1985) "Age strata in social systems", 369 – 411, i R. H. Binstock & E. Shanas (red.), *Handbook of Aging and the Social Sciences* (2nd ed.). New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- Robertson, A. (1991) "The politics of Alzheimer's disease: a case study in apocalyptic demography". *International Journal of Health Services* 20 (3): 429–442.
- SKL (2008). *Aktuellt på äldreområdet 2008–2009*. Sveriges kommuner och landsting. SOU 2003:91. *Äldrepolitik i framtiden. 100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning*. Slutbetänkande av den parlamentariska äldreberedningen Senior 2005.
- Thelin, A. (2009) *Den tredje åldern – en kunskapsöversikt*. Rapportserien i Socialt arbete 2009:1. Växjö universitet.
- Thorslund, M. (2010) "Åldrandet och äldreomsorgens utveckling". *Socialmedicinsk Tidskrift* 87 (5/6): 397–406.
- Tornstam, L. (2002) *Åldrandets socialpsykologi* (7 uppl.). Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Vincent, J. (1996) "Who's afraid of an ageing population? Nationalism, free market, and the construction of old age as an issue". *Critical Social Policy* 47: 3–26.
- Westerberg, B. (2000) *Har vi råd med äldreomsorg när 40-talisterna blir gamla?* Stockholm: Pensionsforum.
- Öberg, P. (1997). *Livet som berättelse. Om biografi och åldrande*. Uppsala universitet.

Acknowledgements

Studien genomfördes inom ramen för det FORTE-finansierade forskningsprogrammet "Individanpassad omsorg och generell välfärd: dilemman i marknadsieringens tid" som leds av professor Marta Szebehely, Stockholms universitet tillsammans med Håkan Jönson, Lunds universitet. Arbetsfördelning: Materialet samlades in och systematiserades av Anders Jönsson. Analysprocessen bedrevs gemensamt. Håkan Jönson skrev ett utkast till artikeltext som sedan bearbetades av båda författarna.

Författarpresentation

Håkan Jönson är professor i socialt arbete vid Socialhögskolan, Lunds universitet. Hans forskning handlar om samhälleliga föreställningar om äldre, åldrande och ålderism och inkluderar studier om svenska pensionärsorganisationer, brott mot äldre som problem, vårdskandaler och en rad förhållanden inom äldreomsorg.

Anders Jönsson, har en masterexamen i socialt arbete och arbetar för närvarande som adjunkt på Socialhögskolan, Lunds Universitet. Hans forskningsintresse inkluderar, förutom äldreomsorgen, New Public Managements innebörd för det praktiska sociala arbetet och socialarbetares resonemang och tankar kring sin egen roll i förhållande till detta.

Korresponderande författare

Håkan Jönson: hakan.jonson@soch.lu.se
Socialhögskolan
Box 23
221 00 Lund